

4. Яремчук Н. Г. Конкурентоспроможність сільськогосподарської продукції у контексті євроінтеграційних процесів України. 2015. URL: http://lib.znau.edu.ua/jirbis2/images/phocagallery/Other/Konkurentospromozhnist_s-g_produkcii.pdf

5. Нечипоренко В.В. Конкуренція і конкурентоспроможність на аграрному ринку України. URL: <http://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/6758/1/1.PDF>

6. Kolomiets T.V., Tomashuk I.V. Entrepreneurship and development of rural areas in Ukraine. *Colloquium-journal*. 2021. № 9(96) Vol. 3. P. 29-42.

Орлик О.В.

к.е.н., доцент,

доцент кафедри економічної кібернетики та інформаційних технологій

Одеський національний економічний університет,

м. Одеса

РОЗВИТОК ОБСЛУГОВУЮЧИХ КООПЕРАТИВІВ – ЯК НАПРЯМОК РЕФОРМУВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

Сьогодні в аграрному секторі економіки України назріла об'єктивна необхідність активного впровадження обслуговуючої кооперації, як форми організації співробітництва сільськогосподарських виробників. Важливим напрямом реформування аграрного сектору економіки слід вважати розвиток сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів. Проте через ряд об'єктивних і суб'єктивних причин сільськогосподарські кооперативні утворення поки що не набули широкого поширення.

На сьогодні в Україні сільськогосподарська кооперація характеризується більш значним розвитком обслуговуючої кооперації, ніж виробничої, яка охоплює кооперативні відносини щодо спільного використання землі та виробничих об'єктів реорганізованих КСП. Так, якщо у 2011 р. кількість сільськогосподарських виробничих кооперативів становила – 1297 од., то вже на початок 2016 р. їх налічувалося тільки 998 од., 2018 р. – 996 од. З початку 2019 р. ситуація почала дещо змінюватися – кількість сільськогосподарських виробничих кооперативів зросла до 1005 од., у 2020 р. – до 1009 од. Проте на початок 2021 р. знову відбулося зниження їх кількості до 1000 од. [1, с. 221]. Тобто кількість виробничих кооперативів за останнє десятиріччя знизилася на 297 од., або на 22,9%.

Стосовно сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, то якщо спочатку процес їх створення набрав обертів, то згодом загальмувався. За останнє десятиріччя ситуація поступово почала змінюватися в кращій бік. Так, якщо у 2011 р. кількість сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів становила 808 од., то на початок 2016 р. їх вже налічувалося 949 од., 2018 р. – 1073 од., 2019 р. – 1207 од., 2020 р. – 1270 од., 2021 р. – 1279 од. [1, с. 221]. Тобто кількість сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів зросла з 2011 р. по 2021 р. на 471 од., або на 58,3%, що свідчить про позитивну динаміку.

Особисті селянські господарства (господарства населення) до цього часу відіграють важливу роль у виробництві сільськогосподарської продукції, забезпечуючи третину її виробництва. Так частка господарств населення у виробництві продукції сільського господарства склала у 2020 р. – 35,4%. Причому господарства населення забезпечували виробництво 31,7% продукції рослинництва і 47,7% – продукції тваринництва. В той же час сільськогосподарські підприємства, до складу яких входять і фермерські господарства, забезпечували виробництво 64,6% продукції сільського господарства, продукції рослинництва та тваринництва відповідно 68,3% та 52,3% [1, с. 273].

Оцінюючи в цілому позитивно діяльність особистих селянських господарств (господарств населення) не можна не визначити негативних тенденцій їхнього розвитку. Насамперед, ця

форма господарювання залишається переважно дрібнотоварною. Таке виробництво не створює необхідної основи для оновлення основних фондів, впровадження нової техніки і сучасних технологій, підвищення в цілому ефективності і конкурентоспроможності виробництва. Придбати нову техніку ці господарства не в змозі із-за відсутності необхідних власних коштів. Крім того, приватні сільськогосподарські товаровиробники мають обмежений доступ до кредитних ресурсів. Тому нині функціонує велика кількість господарств, які відчувають хронічну нестачу фінансових ресурсів, що робить неможливим техніко-технологічне оновлення.

Також приватні сільськогосподарські виробники роз'єднані між собою, не пов'язані господарчими зв'язками, а тому їм недоступне нормальне ведення меліоративних робіт, поливного землеробства тощо. Серйозною проблемою є також реалізація вирощеного врожаю і виробленої продукції. Приватні сільськогосподарські виробники переважно не мають постійно діючих маркетингових каналів збуту своєї продукції. А малі обсяги виробництва не цікавлять переробні підприємства та трейдерів. Тому приватні сільськогосподарські товаровиробники залишаються незахищеними від диктату цін з боку покупців їх продукції, продавців засобів виробництва.

Всі ці обставини призводять до того, що в останні роки в господарствах населення намітився спад виробництва продукції сільського господарства. Тому формування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів буде займати у найближчі роки важливе значення в аграрному секторі економіки країни, оскільки в обслуговуючій кооперації зацікавлені саме приватні сільськогосподарські товаровиробники.

Останніми роками простежується тенденція до зниження частки господарств населення у структурі продукції сільського господарства. Статистичні дані 2015–2020 рр. показують, що частка господарств населення у виробництві продукції сільського господарства дещо знизилась. Якщо ще у 2015 р. господарства населення забезпечували виробництво 38,4% продукції сільського господарства, то у 2020 р. – 35,4%. А доля сільськогосподарських підприємств, навпаки, зросла відповідно з 61,6% (2015 р.) до 64,6% (2020 р.). Спостерігається також зниження частки господарств населення у виробництві продукції рослинництва і тваринництва. Так, частка продукції рослинництва господарств населення знизилась з 33,9% (2015 р.) до 31,7% (2020 р.), а продукції тваринництва – з 52,5% (2015 р.) до 47,7% (2020 р.) [1, с. 273].

В загальному виробництві господарств населення переважає продукція рослинництва. Так у 2020 р. 69,4% продукції сільського господарства, виробленої господарствами населення, припадало саме на продукцію рослинництва, і лише 30,6% – на продукцію тваринництва [1, с. 274]. У 2019 р. – відповідно 70,0% та 30,0%, 2018 р. – 66,6% та 33,4%, 2017 р. – 65,2% та 34,8%.

Такий непропорційний розвиток галузей рослинництва і тваринництва спостерігається не тільки в господарствах населення, а й в сільськогосподарських підприємствах, до складу яких входять і фермерські господарства. Так у 2020 р. сільськогосподарські підприємства виробляли 81,7% продукції рослинництва, і лише 18,3% – продукції тваринництва [1, с. 274]. У 2019 р. – відповідно 83,8% та 16,2%, 2018 р. – 78,8% та 21,2%, 2017 р. – 77,3% та 22,7%.

Якщо ж взяти в цілому, по господарствам усіх категорій, то у 2020 р. частка продукції рослинництва складала 77,3%, а тваринництва – 22,7% [1, с. 274], хоча ще у 2017 р. частка продукції тваринництва складала – 28,0%, а продукції рослинництва – 72,0%.

Така ситуація непропорційного розвитку галузей може призвести через декілька років до занепаду галузі тваринництва в усіх категоріях господарств.

Сільськогосподарські підприємства займаються в основному вирощуванням зернових і зернобобових, соняшнику, картоплі, овочів, які є більш рентабельними. Тваринництву, яке є трудомісткою галуззю, не приділяється належної уваги.

Зі становленням та ефективним функціонуванням сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів можливе вирішення важливих соціально-економічних проблем приватних сільськогосподарських виробників.

При створенні сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу необхідно здійснювати такі заходи: попередньо вивчити спеціалізацію приватних сільгоспвиробників, щоб обрати певний напрям спеціалізації кооперативу; врахувати зацікавленість членів кооперативу в розвитку тієї чи іншої галузі; врахувати спеціалізацію району й сусідніх кооперативів, орієнтуючись на вибір тієї спеціалізації, яка буде забезпечувати конкурентоспроможність господарств членів кооперативу та їх продукції; врахувати територіальне розміщення господарств, які увійдуть до кооперативу, їх забезпеченість матеріально-технічними ресурсами, можливість зберігання й доставки продукції на ринок; обґрунтувати потреби кооперативу в розмірах землекористування, матеріально-технічних, трудових і фінансових ресурсах; розробити бізнес-план і бізнес-програму розвитку кооперативу тощо.

Становлення обслуговуючої кооперації на сучасному етапі може проводитися за такими напрямками: об'єднання земельних ділянок і сільськогосподарської техніки з метою їх раціонального використання; створення кооперативів зі спільного використання техніки; організація постачальницько-збутових кооперативів; створення кредитних спілок та ін.

У першу чергу слід звернути увагу на створення механізованих кооперативів з обробки землі, постачальницьких, заготівельно-збутових, переробних кооперативів. Розвивати мережу сервісних кооперативів.

Значення заготівельно-збутових кооперативів підвищується у зв'язку з тим, що господарства населення у найближчі роки здійснюватимуть реалізацію своєї м'ясо-молочної продукції переважно через пункти закупівлі молока і забійно-санітарні пункти.

В Україні на сьогоднішній день діє близько 400 боєнь, але їх розміщення по території країни є вкрай неоднорідним – в деяких регіонах відстань між такими об'єктами не перевищує 20-30 км, а в інших доходить до 150 км [2].

Зараз в достатній кількості пунктів закупівлі молока і забійно-санітарних пунктів поки що немає, але через декілька років ситуація повинна докорінно змінитися, оскільки з 1 січня 2025 р. передбачається, що продукти, отримані в результаті забою не на бойні, що має експлуатаційний дозвіл, можуть використовуватися виключно для власного споживання або реалізації на агропромисловому ринку кінцевому споживачу в межах 50 км від місця забою або в області, в якій він здійснений. Ті, хто не зможе забезпечити належну якість, зберігання, переробку та реалізацію продукції, вимушені будуть або продавати її за порівняно низькими цінами на переробку, або вирізати поголів'я, що призведе до дефіциту продукції в країні і заміщення її імпортом. Для того, щоб не відбулося згортання офіційної торгівлі м'ясо-молочними продуктами, переорієнтації торгівлі на підвірний режим, необхідно підвищити конкурентоспроможність приватних сільгоспвиробників, в чому допоможе їх об'єднання в сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи.

Значення механізованих кооперативів з обробки землі підвищується у зв'язку з тим, що не кожне сільськогосподарське підприємство в змозі забезпечити себе необхідною технікою, виходячи з її високої вартості. Крім того, не завжди доцільно невеликому за розмірами підприємству мати у власності потужну техніку, яка розрахована на обробіток великих земельних площ. Доцільно створення механізованих кооперативів сільськогосподарськими підприємствами, які розташовані на невеликій відстані одне від одного, щоб запобігти зайвому витрачання пального на перегін техніки від одного господарства до іншого. Таке кооперування дасть можливість більш ефективного використання техніки, можливість застосування сівозмін, усуне необхідність перегону техніки на великі відстані. Слід також розширити мережу машинно-тракторних станцій, які не тільки допомагатимуть особистим

селянським господарствам у проведенні сільськогосподарських робіт, а й здійснюватимуть обслуговування і ремонт наявної в домогосподарствах техніки.

Підсумовуючи вищевикладене, можна відзначити, що одним з пріоритетних напрямків реформування аграрного сектора економіки країни є становлення кооперативних форм господарювання, особливе місце серед яких займають сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи. Кооперування доцільно серед господарств, які мають подібний матеріально-технічний стан, спільні господарські проблеми та однакову мотивацію вступу до кооперативу. Загалом слід збільшувати кількість сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, які покликані здійснювати заготівлю та зберігання продукції, надавати комплекс послуг членам кооперативу в їх діяльності по переробці та збуту продукції, а також надавати ремонтні, меліоративні, будівельні, ветеринарні послуги тощо.

Список використаних джерел

1. Статистичний щорічник України за 2020 рік / за ред. І. Є. Вернера. Київ, 2021. 455 с.
2. Колесник М. Що варто знати про нові правила забою тварин? URL: <https://agroportal.ua/blogs/chto-nuzhno-znat-o-novykh-pravilakh-zaboya-zhivotnykh> (дата звернення 19.09.2022).

Остапенко В.М.

к.е.н., доцент,

доцент кафедри митної справи і фінансових послуг

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця,

м. Харків

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

Тенденції розвитку світової та Європейської економіки потребують формування економіки інноваційного типу. Розвиток інтелектуального (наукоємного, інноваційного) бізнесу є основним фактором економічного зростання в Україні. Інноваційний розвиток економіки країни дозволяє підтримувати економічне зростання завдяки підвищенню продуктивності праці, створенню робочих місць та нових можливостей для бізнесу, а також сприяє адаптації економічних процесів до глобальних та інтеграційних тенденцій. Формування необхідного середовища для розвитку інноваційної діяльності вимагає взаємодії відповідних державних та приватних інституцій в межах Національної системи розвитку інновацій (NIS) та їх координації на рівні державної політики.

Інновації є інструментом розвитку, який відіграє все більш важливу роль у світовій економіці. Особливо протягом останніх двох десятиліть арена глобальної торгівлі змінилася, і економія від масштабу поступово замінюється інноваційною економікою, орієнтованою на продукти та послуги з високою доданою вартістю. Виникає потреба у розробці інноваційних програм та інструментів моніторингу, підтримці інноваційних програм для зміцнення співпраці між університетами та суб'єктами промисловості.

Концептуально інноваційна екосистема базується на поєднанні зусиль значної кількості учасників та ресурсів, необхідних для створення та впровадження інновацій (підприємці, інвестори, вчені-дослідники, наукові організації, університети, венчурні організації, підприємства, державні органи влади). На глобальному рівні існує тенденція до концентрації інновацій на рівні бізнесу та науково-дослідних центрів на базі університетів. Країни сприяють зміцненню основи трикутника знань, в основі якого є державні дослідження, інновації у бізнесі та розвиток інноваційних університетів.